

Templum Neptuni magnificentissimum ibidem fuisse constat ex Cicerone; visunturque ejus adhuc rudera vasta ad ædem D. Francisci, testudines, arcus, statuarum loculi. Visuntur hic ossa quædam humana stupendæ magnitudinis, Pomponii Læti carmine celebrata. Commendat *Sil cæruleum Puteolanum* Plinius lib. xxxiii cap. ult. *Purpurissimum autem Puteolanum* laudat idem lib. xxxv, cap. vi. Episcopatus gaudet dignitate. Quanta fuerit olim *Portus Puteolani* commoditas, docet Strabo libro v. Ejus nulla ferme hodie supersunt vestigia. In mari xiiii vastissimæ pilæ turrium instar ex latere structæ, & in quibusdam arcus semirutii cernuntur: ex adversum iis pilæ, quæ item in æquore juxta *Bajas* adparent. *Pontem* his ab *Caligula* Imperatore superinjectum, quo transitus per tria millia sexcentos fere passus à *Puteolano* littore in *Bajanum* sinum jungebatur, memorat multis *Suetonius*. Edidit libellum *Ferdinandus Lofredus Marchio Trevicensis*, Regiæ Majestatis in rebus bellicis *Consiliarius*, cum hoc Titulo *Le Antichità di Pozzuolo & luoghi convicini*. In via, qua *Puteolis* *Neapolim* itur, occurrit *Stagnum Agnanum*, collibus circumcinctum, quomdam *Luculli* nobilis piscina, hodie serpentum ranarumque commoda sedes; adeo putre est ac cœnosum. Adjacet *Antrum Canum*, ut nostra ætate vocant: *Plinii*, quod ipse restatur, alii spiracula appellabant, alii *Charoneas scrobes*, mortiferum spiritum exhalantes. Ita esse è cottidianis experimentis constat, immissi que in intimam scrobem canes, ubi pestiferum halitum acceperint, velut vertigine obruuntur, adeoque omnes sensus cessant, ut mortui videantur. Remedium in propinquo est: extracti & stagno immersi protinus vitam quam videbantur amisisse, recipiunt. Libet narrare, quæ de hoc antro *Simon Majolus Episcopus Astensis* in amœnissimo dierum *Canicularium* libro scripta reliquit. *Specus perexigua est, non enim porrigitur in longitudinem ultra, nec latitudine patet sex pedes totidemque; altitudine, distatque ab ora lacus, cui vulgus Agnanum nomen imposuit, passibus quindecim. In ipsam igitur mediam usque specum si quis progrediatur, sive id animal quodcumque sit, sive homo, periculum nullum, nullus ater pestiferove spiritus perferitur: at si quis in extremam usque partem progrediatur, tam homini, quam animantibus quibuscumque mortifera exhalatio est, adeo ut exanimet, hominem precipue. Reliqua autem animantia omnibus sensibus adeo destituuntur, ut à mortuis nihil omnino differant, sed cum in proximum lacum injecta fuerint, reviviscunt paulo longiore mora, quam in specu à sensibus alienantur. Immersum igitur hujusmodi animal primum, dum resurgit, vacillat sæpe & cadit, postea integro recepto spiritu sistens omnibus integris sensibus apparet, currit; evolat, si avis sit, pro natura suæ viribus: suntque quotidie hæc experimenta, atque ego ipse præsens curiosus id perscrutatus, expertus sum in cane. Ferunt accolæ *Carolus VIII Gallie Regem* asinum eo loci impelli jussisse, qui statim exspiravit. *Georgius Braun* in *Charoneis scrobibus*. Re-*

stauratio igitur vitæ in solis animantibus frequens est, nunquam in homine: ipse enim illo pestifero spiritu penitus emoritur, tum natura mollitie, qua reliquis animantibus præcellit, tum quia simul cum sensibus laborat & intellectiva anima, quæ ad exspirandum ob cognitionem periculi dolorem adjicit, cum in animantibus sensuum tantum pugna sit. Homo itaque cum jam mortuus inde extrahatur, aqua lacus etiam immersus non resurgit. Emoritur autem & alia ratione homo; radix enim vitæ hominis, quæ in cerebro ac corde est, labore mentis indies defatigata quotidie in ipso homine fit infirmior: nam fœtore, gaudio, tristitia perfacile supra reliqua animantia morimur: unde illud consequens est, ut illo spiritu breviori intervallo exspiret homo quam bruta, quæ etiam exspirarent si ibi diutius immorarentur, nec tunc extinctis ulla ratione succurreret aquarum lacus immersio, ut de asino diximus. Mortificatis igitur atque obstupefactis tantum succurrit aqua animantibus, homini nunquam, cum vere ibi moriatur. Schottus attem bruta, illa maxime, quæ terram prona spectant obrui pestilenti isto halitu celerrime, hominem non item scripsit; *Pighium* certè intima scrobis perlustrasse, immoratumque diutule æstuosum quidem vaporem toto corpore persensisse, grave aut noxium nihil. *Lombardus* vero virum narrat armis onustum velut adversus hostem in arenam descendisse, intimam scilicet scrobem: at temeritatis pœnas morte luisse. *Cluverius* testis est in *Turcis* quibusdam captivis factum hoc loco experimentum, & illos quidem protinus extinctos, contra alios homines, qui satis diu illic morati sint, incolumes evasisse. Mirandum enimvero non mediocriter est, unde huic loco pestifera vis, unde proximo *Agnanum* item circa *stagnum* sito salutifera, quamque ob causam halitus alii perimant animantia, alii etiam ex eodem solo spirantes eadem ab interitu fervent. Ego ita sentio, terræ circumquaque viscera inanibus spatiis patere, alereque sulphuris, bituminis, aluminis copiam; quas res perlevi momento incendi flagrareque diutissime constat: manare item subter terram aquæ rivos, quibus gignendis vel solus aër frigoris vi spissatus sufficere potest; fluitare autem in subterraneis cavernis aërem non minus, quam aquam oportet, ut sit nempe corpus, quod vacua spatia expleat; nam ex *Philosophorum* sententia sursum atque deorsum omnia verterentur potius, quam locus ullus absque corpore destitueretur. Itaque ergo subterranea inanibus specubus patent, specus aër occupat, aër frigoris violentia in aquam cogitur, unde fontes existunt: metalla item, bituminis, sulphuris atque aluminis massæ ex suis quoque causis nascuntur; nascuntur certè sub terra, generantque porro alia, & ignes potissimum, cum agitatione sua pte calefactus aër accesserit. Ignis & ipsi in tanta pabuli copia vigent valentque; hinc bella pæne assidua adversus hostem non unum: saepe

Episcopa-
tus.
Portus.

Pons Cali-
gule.

Lacus Ag-
nanus.

Antrum
Canum.

* Deest
numerus:
at aliis lon-
gitudo visa
est passuum
fere trium.